

شناسی

محمد فولادی

۶۳ نظریه‌های سودگرا و منفعت‌گرا (Utilitarian theories)

نظریه‌هایی که در صدد تبیین پدیده‌های اجتماعی بر حسب محاسبه‌های عقلانی کنش‌گران در خصوص هزینه‌ها و سودهایشان هستند. یعنی پدیده‌های اجتماعی را بر حسب سود و زیان آن محاسبه می‌کنند.

۶۴ نظریه‌های کارکردگرا (Functional)

نظریه‌هایی که در صددند تا پدیده‌ها را بر حسب نتایج، پیامدها و کارکردشان، برای یک کل اجتماعی بزرگ‌تر تبیین کنند.

۶۵ نظریه‌های کشمکش تضاد (Conflict theories)

نظریه‌هایی که در صددند تا پدیده‌های اجتماعی را بر حسب تضاد و تنش‌هایی که در توزیع نابرابر منافع وجود دارند، تبیین کنند.

۶۶ گروه‌های اولیه (Primary groups)

گروه‌های کوچک که ارتباط تنگاتنگ و صمیمی و رو در رو با یکدیگر داشته و بیش‌تر احساس عواطف در میان آن‌ها سر و کار دارند و عمدتاً روابط آنان رودررو است.

۶۷ گروه‌های ثانویه (Secondary groups)

گروه‌های بزرگی که در میان آنان کنش متقابل و رو در رو و صمیمی و چهره به چهره به دلیل گستردگی گروه ممکن نیست. در نتیجه، صمیمیت میان آنان و ارتباط رو در رو در بلند مدت کاهش می‌یابد. این‌ها گروه‌هایی هستند که روابط و کنش متقابل آنان غیرمستقیم و از طریق مکاتبه صورت می‌گیرد.

۶۸ کج‌روی (deviance)

رفتاری است که از رفتارهای مقبول، هنجارها و قوانین موجود و پذیرفته شده تخلف می‌کند و به فردی که از چنین قوانین تخلف کنند فرد کج‌رو گویند.^{۱۱}

نمی‌پذیرد، بلکه دارای شرایط ذیل است:

۱. «استرداد مجرمان»، عملی است که بر اساس تقاضای کشوری که جرم در قلمرو آن واقع شده موضوعیت پیدا می‌کند.
۲. متهم یا مجرم می‌بایستی از کشوری که جرم در آن صورت گرفته به کشور دیگر فرار کرده یا پناهنده شده باشد، تا استرداد موضوعیت پیدا کند.
۳. «استرداد» زمانی ممکن است که مسبوق به توافق و قرارداد قبلی دو یا چند دولت باشد.

۵۹. پرولتاریا (Proletariat)

اصطلاح کارل مارکس برای کسانی است که در جامعه سرمایه‌داری مالک ابزار تولید نیستند و از این‌رو، باید برای کسانی که مالک ابزار تولید هستند کار کنند.

۶۰ گروه‌های منزلت (Status groups)

اصطلاح ماکس وبر جامعه‌شناس مشهور برای زیرمجموعه‌هایی از افراد است که در شیوه‌های زندگی مشابهی سهیم هستند؛ کسانی که به دلیل مشترک بودن فرهنگ، سلاقی، جهان‌بینی‌ها، پیوندهایی را شکل می‌دهند و کسانی که بر حسب آنچه که ذکر شد، می‌توانند احترام و حیثیت معینی را بخواهند.

۶۱ نظریه برچسب زنی (Labeling theory)

نظریه انگ‌زنی یا برچسب زنی، نظریه‌ای است که اظهار می‌دارد، انگ‌ها و برچسب‌های کج‌روانه‌ای که به مردم زده می‌شود، دلیل عمده و علت اصلی کج‌روی مردم محسوب می‌شود.

۶۲ نظریه بسیج منبع (Resource mobilization theory)

رویکردی است که برای مطالعه جنبش‌ها و نهضت‌های اجتماعی به کار می‌رود و تأکید می‌کند که بسیج توده‌وار و توده‌ها و پایداری و استقامت آنان در یک جنبش و نهضت اجتماعی وابسته به بنیاد منبع کسانی که در گیر در آن نهضت و جنبش هستند، می‌باشد.

۵۷ ژئوپولیتیک

«ژئوپولیتیک» مرکب از دو واژه «ژئو» به معنای زمین و «پولیتیک» به معنای سیاست است. در فارسی، معادل‌هایی همانند «سیاست جغرافیایی»، «علم سیاست جغرافیایی» و «جغرافیا-سیاست‌شناسی» برای آن ذکر شده است. در انگلیسی، به آن «جیوپالیتیکس» (Geopolitics)، در آلمانی به خاستگاه اصلی آن، «گئوپولیتیک» (Geopolitike) و در فرانسوی «ژئوپولیتیک» (geopolitique) اطلاق شده است. در اصطلاح، «ژئوپولیتیک» رویکرد یا دیدگاهی برای سیاست خارجی است که هدف آن تبیین و پیش‌گویی رفتار سیاسی و توانایی‌های نظامی بر حسب محیط طبیعی است. بنابراین، رویکرد ژئوپولیتیک با تفاوت مراتب، بیانگر تأثیر قطعی و جبری جغرافیا در وقایع سیاسی و تاریخی می‌باشد.^(۱)

عواملی که بر ژئوپولیتیک تأثیر دارند عبارتند از: عوامل ثابت و عوامل متغیر؛ الف. عوامل ثابت شامل:

- موقعیت؛ اعم از موقعیت دریایی، موقعیت ساحلی، موقعیت بزرگ‌مرکزی، موقعیت استراتژیک.
- فضا؛ وسعت خاک؛ هندسه زمین؛ شکل کشور.
- ب. عوامل متغیر شامل: جمعیت و منابع طبیعی اعم از منابع غذایی و منابع معدنی.

۵۸ استرداد مجرمان

«استرداد» واژه‌ای عربی، بر وزن استفعال، از ریشه «رک» به معنای «طلب بازگردانیدن» است و معادل‌های پارسی آن عبارت است از: واپس خواستن، بازپس خواستن، بازستاندن، واپس گرفتن، پس گرفتن.^(۲) استرداد مجرمان در اصطلاح عبارت است از «باز پس گرفتن مجرم که از کشوری به کشور دیگر گریخته، به وسیله دولت تقاضاکننده از دولتی که مجرم به آن جا گریخته است. این عمل مسبوق به توافق و قرارداد دو دولت است».^(۳)

«استرداد مجرمان» پس از جنگ جهانی دوم، مورد توجه واقع شد. اولین قوانین بین‌المللی در سال ۱۹۴۵ میلادی در این زمینه تدوین گردید. استرداد مجرمان در همه جا به صرف درخواست یک دولت، صورت

پی‌نوشت‌ها

۱. جک. سی. پلینو روی آلتون، فرهنگ روابط بین‌الملل، ترجمه حسن پست، تهران، فرهنگ معاصر، ۱۳۷۵، ص ۱۳۱ - ۱۳۲
۲. رک به: معرفت ۵۵، تیر ۸۱، مقاله: نگاهی به نظریه‌های ژئوپولیتیک، عبدالحکیم سلیمی
۳. حسن عمید، فرهنگ عمید، تهران، امیرکبیر، چاپ سوم، ۱۳۶۲، ج اول، ص ۱۴۰
۴. محمود عباسی، استرداد مجرمان، تهران، کتابخانه گنج دانش، ۱۳۷۳، ص ۱۸ / ص ۲۶۱ / ص ۲۵۰ / ص ۲۵۱ / ص ۲۶۹ / ص ۲۷۶ / ص ۲۸۲ / ص ۷۶ / ص ۲۵۹ / ص ۲۵۸ / رک به: معرفت ۵۵، تیر ۸۱، مقاله: حقوق بشر در ارتباط با «استرداد مجرمان» و «پناهندگان سیاسی» محمد مهدی کریمی‌نیا
۵. مفاهیم و کاربردهای جامعه‌شناسی، جانانان اچ ترنر، ترجمه محمد فولادی و محمد عزیز بختیاری، ج اول، مؤسسه امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸، بخش واژه نامه‌ها

